

Taliban Political Economy (2001-1996)

Vahid Sinaee¹

Associate Professor, Department of Political Science, Faculty of Law and
Political Science, Ferdowsi University of Mashhad, Mashhad, Iran

Ahmad Arshad Khatibi

Ph. D. Candidate, Faculty of Law and Political Science, Ferdowsi
University of Mashhad, Mashhad, Iran

(Date received: 26 April 2023 - Date approved: 24 July 2023)

Abstract

Introduction: The rapid emergence of Taliban in Afghan politics in the 1990s and its governance is one of the important changes in Afghanistan in the last four decades. The emergence of the Taliban was a surprise. The Taliban, who appeared from the south of Afghanistan, managed to control Kabul and the northern regions of the country on several occasions. After capturing Herat, they were able to capture Kabul easily. Although two decades have passed since the fall of the first government of this group, there have been fewer scientific analyzes and researches about its economic and political-economic issues. A detailed examination of the economy and political economy of the first Taliban government helps us to know this group better. Understanding the political economy of the Taliban adds to our knowledge of the nature and characteristics of the Taliban. In order to understand the political economy of the Taliban, this research examines the financial resources of this group and the economic situation of Afghanistan under their rule. The focus of this research is on the political economy of the Taliban. The research seeks to determine the nature of the political economy of the Taliban.

Research Question: What was the type of political economy of the first Taliban government between the years 1996-2001?

Research Hypothesis: The hypothesis is that the nature of the political economy of the Taliban was a combination of the political economy of terrorism and conservatism, which claimed to follow Islamic teachings in managing the economic issues of the society and was not compatible with the usual approaches of political economy in the world. It seems that the political economy of the first Taliban government cannot be studied in the

1. E-mail: sinaee@um.ac.ir (Corresponding Author)

framework of the popular political economy approaches in the world. In other words, the political economy of the Taliban cannot be analyzed in the framework of classical, radical and neoliberal political economy approaches. The Taliban's view of the economy was religious and ideological.

Methodology and Theoretical Framework: In this article, a qualitative method and a descriptive-analytical approach have been used to investigate the political economy of the first Taliban government. The approach of the political economy of terrorism and some components of the political economy of conservatism is the theoretical framework of this research.

Results and Discussion: The Taliban leadership's approach to the economy was ideological. They were exerting their religious, jurisprudential and economic rules in the areas under their control. This view worsened the economic situation of Afghanistan. Mullah Omar and other Taliban leaders did not believe in solving people's economic problems through government intervention and scientific programs. According to them, only God can solve people's economic problems. The Taliban did not follow any specific rules or economic system to run Afghanistan's economy. Mullah Omar issued several orders in the first government of the Taliban. The Taliban were loyal to these orders. The Taliban government had numerous internal and external financial resources. They were using traditional trade and transit as official sources and drugs and mines as informal sources. Afghanistan's trade with the Persian Gulf countries and Pakistan developed during the Taliban regime. Trade and transit were the largest official source of income for the Taliban. Approximately 300 trucks daily went from Kandahar to Central Asia and through Herat to Iran. About 200 other trucks were traveling to northern Afghanistan daily through Jalalabad and Kabul customs, earning large sums of money for the Taliban. Smuggling was another source of funds for the Taliban. Mines were another internal source of funding for the Taliban. In the areas under the control of this group, the Taliban were extracting mines in an unprofessional and non-standard manner. The Taliban also met part of their financial needs through tithe and zakat. The Taliban also earned a lot of money through drug cultivation and trafficking. The Taliban did not establish the cultivation, production and trafficking of drugs in Afghanistan, but they were its promoters.

During the Afghan war against the Soviet Union, jihadist groups met part of their financial needs through the sale of drugs. But when the Taliban came to power, they expanded poppy cultivation and smuggling to meet the needs of their war machine and government and allowed ordinary farmers to grow it. Under the first Taliban government, opium production in Afghanistan increased dramatically. The sale of opium provided many of the financial needs of this group. The Taliban used the sale of opium as an economic and political tool. Some of the Taliban leaders had made a lot of money from opium cultivation, smuggling and trade.

Some governments and ideological groups allied with the Taliban were also involved in financing the group. The Taliban also provided part of their government's financial needs from foreign sources. The government of Pakistan and a number of Pakistani groups and citizens have always helped the Taliban. The government of Saudi Arabia and some groups and citizens of this country have also made a significant contribution to the financing of the Taliban. Al-Qaeda and Osama bin Laden have also provided significant aid to the Taliban. Al-Qaeda's aids to the Taliban were generous. The Taliban did not lose anything in hosting Al-Qaeda. This group was a good host for Al-Qaeda network especially for its leader. Al-Qaeda was also a good and useful guest for the Taliban. These two shared ideological and financial interests and supported and strengthened each other.

Conclusion: The findings of this study show that the Taliban's political economy is not compatible with neoliberal political economy, radical political economy, and classical economy. Little can be found in the political economy of this group that matches the political economy of conservatism. In fact, the political economy of the Taliban has been the closest and most compatible political economy of terrorism.

Key Words: Taliban, Financial Resources, Political Economy, Terrorism, Afghanistan.

اقتصاد سیاسی طالبان (۱۹۹۶-۲۰۰۱)

وحید سینائی^۱

دانشیار گروه علوم سیاسی، دانشکده حقوق و علوم سیاسی، دانشگاه فردوسی مشهد، مشهد، ایران

احمد ارشادخطیبی

دانشجوی دکتری علوم سیاسی، دانشکده حقوق و علوم سیاسی، دانشگاه فردوسی مشهد، مشهد، ایران

(تاریخ دریافت: ۱۴۰۲/۰۲/۰۶ - تاریخ پذیرش: ۱۴۰۲/۰۵/۰۲)

چکیده

پیدایش سریع گروه طالبان در عرصه سیاست افغانستان در دهه ۱۹۹۰ و حاکم شدن آن، یکی از مهم‌ترین تحولات این کشور در چهار دهه اخیر است. با وجود این که بیش از دو دهه از پایان سقوط حکومت اول طالبان می‌گذرد، اما اقتصاد سیاسی آن کمتر مورد توجه قرار گرفته است. این نوشتار، نوع و سرشت اقتصاد سیاسی حکومت اول طالبان را بررسی می‌کند. بنابراین، پرسش این مقاله معطوف به شناخت چیرستی اقتصاد سیاسی حکومت اول طالبان است. فرضیه مقاله این است که اقتصاد سیاسی طالبان، ترکیبی از اقتصاد سیاسی تروریسم و محافظه‌کاری همراه با پیروی از آموزه‌های اسلام سنتی در اداره جامعه است. روش پژوهش این نوشتار، روش کیفی است. اطلاعات مورد نیاز پژوهش به شیوه کتابخانه‌ای، مطالعه اسنادی و استفاده از منابع معتبر در سایت‌های اینترنتی گردآوری شده است. رهیافت اقتصاد سیاسی تروریسم و برخی مولفه‌های اقتصاد سیاسی محافظه‌کاری، چارچوب نظری پژوهش را تشکیل می‌دهد. یافته‌های پژوهش نشان می‌دهد که رهبری طالبان در دوران نخست حکومت خود، نسبت به امور اقتصادی، نگرشی ایدئولوژیک داشتند. حکومت طالبان از منابع مالی داخلی و خارجی متعددی برخوردار بوده است. آن‌ها از تجارت سنتی و ترانزیت، به عنوان منبع رسمی و از مواد مخدر به عنوان منبع غیررسمی استفاده می‌کردند. برخی دولت‌ها و گروه‌های هم‌سو با طالبان نیز در تأمین مالی حکومت این گروه نقش داشتند. از این رو، اقتصاد سیاسی طالبان، بیشترین هم‌سویی و سازگاری را با اقتصاد سیاسی تروریسم داشته است.

واژگان اصلی: طالبان، منابع مالی، اقتصاد سیاسی، تروریسم، افغانستان.

^۱. نویسنده مسئول: sinaee@um.ac.ir

مقدمه

پدیدارشدن گروه طالبان در دهه ۱۹۹۰، ناگهانی و برای رقبایش در افغانستان غافلگیرکننده بود. موفقیت‌های گروه طالبان از همان آغاز پیدایش، چشم‌گیر بود. طالبان از جنوب افغانستان و به‌خصوص استان قندهار سر برآوردند و در مدت اندکی توانستند بر بخش‌های غربی، شرقی و مرکزی این کشور حاکم شوند و اندکی بعد در شمال افغانستان نیز به گروه مسلط تبدیل شدند.

در پیدایش گروه طالبان، عوامل مختلفی موثر بودند. برخی از رهبران طالبان در مبارزه مسلحانه ضد شوروی و رژیم تحت حمایت آن، شرکت داشتند. ملا عمر نخستین رهبر این گروه و شماری دیگر از بلندپایه‌گان اولیه طالبان، در تنظیم "حرکت انقلاب اسلامی افغانستان" به رهبری مولوی محمدنبی محمدی، ضدشوروی می‌جنگیدند. آنان پس از سقوط حکومت نجیب‌الله و در عصر دولت اسلامی مجاهدین، به حاشیه رانده شدند. جنگ‌های داخلی و شرایط ناگوار سیاسی، امنیتی، اقتصادی و اجتماعی افغانستان در دوران حکومت مجاهدین؛ زمینه‌های شکل‌گیری طالبان را سرعت بخشید. طالبان با استفاده از اوضاع نابه‌سامان افغانستان توانستند حمایت بسیاری از مردم را جلب کنند و به سرعت دامنه حکومت خود را گسترش دهند. گروه طالبان از همان آغاز پیدایش، از حمایت‌های مالی، مشاوره‌ای و تبلیغاتی پاکستان برخوردار بود. اکنون مشخص شده است که پاکستان و برخی از بازیگران منطقه‌ای و جهانی در ایجاد و تقویت این گروه نقش مهمی داشتند. پدیدآمدن طالبان از پیامدهای جهاد و شکست حکومت مجاهدین و ناشی از سیاست‌های برخی قدرت‌های منطقه‌ای و جهانی بود.

حکومت اول طالبان که در حدود پنج سال به درازا کشید، از منابع مالی و اقتصادی گوناگونی برخوردار بود. برخی منابع مالی آن، داخلی و برخی خارجی بودند. مالیات‌ستانی، تجارت سنتی، ترانزیت، معادن، جمع‌آوری کمک از مردم، زیر پوشش دین و یا به زور اسلحه، زکات و درآمد ناشی از کشت، تولید و قاچاق مواد مخدر، از منابع مالی داخلی حکومت طالبان بودند.

از آنجا که گروه طالبان باور و کنش‌های ایدئولوژیک داشت، از حمایت مالی برخی گروه‌ها مانند القاعده که با این گروه هم‌سوئی و ایدئولوژی مشابه‌ای داشت، برخوردار بود. برخی کشورها و گروه‌ها که از طالبان به عنوان ابزار نفوذ و عامل پیشبرد منافع خود استفاده می‌کردند، نیز در تأمین مالی آن نقش داشتند. روش پژوهش این نوشتار، بررسی موردی در یک چارچوب نظری (سازگاری نظریه اقتصاد سیاسی تروریسم و برخی مولفه‌های اقتصاد سیاسی محافظه‌کاری با موضوع پژوهش) به‌عنوان یکی از روش‌های پژوهش کیفی است. اطلاعات مورد نیاز این پژوهش به شیوه کتابخانه‌ای، مطالعه اسنادی و استفاده از منابع معتبر در سایت‌های اینترنتی گردآوری شده است. پرسش اصلی نوشتار معطوف به چیستی اقتصاد

سیاسی حکومت اول طالبان (۱۹۹۶-۲۰۰۱)، است. فرضیه نوشتار این است که اقتصاد سیاسی طالبان، ترکیبی از اقتصاد سیاسی تروریسم و محافظه‌کاری با پیروی از آموزه‌های اسلام سنتی در اداره جامعه است.

پیشینه پژوهش

نگاهی اجمالی به پژوهش‌هایی که در مورد طالبان انجام شده نشان می‌دهد که بیشتر آثار بر تحلیل‌های سیاسی متمرکز است. این نوشته‌ها، مسایل طالبان را به طور کلی و عمومی بررسی کرده و اغلب به عوامل پدیدآمدن، پیروزی و شکست طالبان پرداخته‌اند. به اقتصاد سیاسی، منابع مالی طالبان و چگونگی تأمین آن در بیشتر این آثار پرداخته نشده و یا به صورت حاشیه‌ای به آن توجه شده است. مزده (۲۰۰۲) در کتاب «افغانستان و پنج سال سلطه طالبان» تلاش کرده اوضاع افغانستان در سال‌های حکومت این گروه را بررسی کند. او که در دوران حکومت طالبان کارمند وزارت خارجه افغانستان بود و سرانجام ترور شد، در این کتاب به صورت پراکنده مطالبی در باره برخی از مسایل اقتصادی مانند فقر، مواد مخدر و فساد مالی و اداری در حکومت طالبان نوشته است.

اندیشمند (۲۰۱۳)، در کتابی با عنوان «نهضت اسلامی افغانستان» عوامل پدیدآمدن و نابودی طالبان را بررسی کرده است. او در این کتاب، از وابستگی طالبان به پاکستان و عربستان سعودی پرده بر می‌دارد. سینائی و اکبری (۲۰۱۴) در «مقاله تاثیر جمعیت علمای اسلام در پاکستان بر طالبان در افغانستان» شکل‌گیری اندیشه، مواضع و اقدام‌های طالبان را تحت تاثیر جمعیت علمای اسلام در پاکستان دانسته‌اند. انصاری (۲۰۱۱) در کتاب «مذهب طالبان» به ریشه‌یابی اعتقادی طالبان پرداخته و این گروه را از جنبه‌های مختلف از جمله باورهای اقتصادی با خوارج در صدر اسلام قابل مقایسه می‌داند. انصاری (۲۰۰۶) نیز در کتاب «افغانستان در آتش نفت» روی کارآمدن طالبان را پروژه‌ای به منظور انتقال نفت و گاز آسیای مرکزی توسط شرکت‌های نفتی چندملیتی امریکایی و غربی از خاک افغانستان به پاکستان می‌داند.

رشید (۲۰۰۸) در کتاب «طالبان، اسلام، نفت و بازی بزرگ نو در آسیای میانه» به چگونگی استقرار حکومت طالبان و حوادث ناشی از ظهور این گروه در افغانستان پرداخته است. این روزنامه‌نگار پاکستانی به نقش و اهمیت تجارت هروئین و مواد مخدر در اقتصاد طالبان اشاره نموده است. پهلوان (۲۰۱۵) در کتابی با عنوان «افغانستان، عصر مجاهدین و برآمدن طالبان» چشم‌دیدهای خود از سفر به افغانستان در دوران حکومت مجاهدین را شرح داده و به بررسی حکومت طالبان، چگونگی به قدرت‌رسیدن این گروه و عملکرد آن می‌پردازد. دهباشی (۲۰۰۰)، در سفرنامه‌اش با عنوان «افغانستان، روزهای سقوط» به چگونگی پدیدآمدن طالبان

پرداخته و عوامل اقتصادی، فرهنگی و قومی را در پیروزی این گروه مهم می‌داند. عبدالباقی (۲۰۰۶) در کتابی با عنوان «افغانستان پس از ۱۱ سپتامبر» به حکومت اول طالبان و چگونگی سقوط آن پرداخته است. وی به روابط طالبان با گروه‌های جهادی خارجی به‌ویژه القاعده اشاره کرده و آن را تأیید و توجیه می‌کند. شفیع (۲۰۱۰) در مقاله «بازتولید قدرت در افغانستان، تبیین قدرت یابی طالبان» می‌نویسد: حمله امریکا به افغانستان در سال ۲۰۰۱ به فروپاشی حکومت طالبان منجر شد و نه طالبان.

با وجود نگارش آثاری در مورد عوامل پیدایی، چگونگی حکومت‌داری، ریشه‌های فکری و باز یابی قدرت توسط طالبان تاکنون پژوهش منسجم و روشمندی در مورد منابع مالی و اقتصاد سیاسی طالبان انجام نشده است. در این نوشتار تلاش می‌شود با بهره‌گیری از منابع کتابخانه‌ای، اقتصاد سیاسی، منابع مالی و نیز اوضاع اقتصادی افغانستان در پنج سال چیرگی طالبان واکاوی شود.

چارچوب نظری

چارچوب نظری این پژوهش بر ترکیبی از رهیافت اقتصاد سیاسی تروریسم و برخی آموزه‌های اقتصاد سیاسی محافظه‌کاری استوار است. اقتصاد سیاسی تروریسم در مطالعات تروریسم و اقتصاد سیاسی بین‌الملل، رهیافت به‌نسبت جدیدی به شمار می‌رود. بحث از اقتصاد سیاسی تروریسم از دهه ۱۹۹۰ آغاز شد، اما پس از حمله‌های یازدهم سپتامبر ۲۰۰۱ مورد توجه قرار گرفت (Hatami and Rezaei, 2019: 476). هرچند برخی معتقدند گسترده‌تر شدن این مطالعات و فراوانی آن‌ها، به آگاهی‌های اساسی قبلی، چندان نیافزوده است (Nogorani, 2012: 110). با این وجود برآمدن برخی گروه‌های تروریستی چون داعش، مطالعات علمی در مورد تروریسم را زیر تأثیر قرار داده و دامنه بررسی تحلیل‌گران این حوزه را وسعت بخشیده است (Mahrough, 2015: 121).

مباحث مربوط با اقتصاد سیاسی تروریسم وجوه متعدد و مختلفی دارد. جنبه نخست در مورد ریشه‌های اقتصادی تروریسم و در اصل مبتنی بر این ایده است که فقر اقتصادی یکی از اصلی‌ترین عوامل مؤثر در پیدایش و گسترش تروریسم است. شرایط فقر اقتصادی، زمینه‌ساز تقویت و تشدید تروریسم می‌شود. ممکن است تروریسم نیز اثری منفی بر توسعه اقتصادی داشته باشد و این دو موجب هم‌افزایی هم شود (Schneider and Others, 2011: 30). جنبه دوم بر پی‌آمدهای اقتصادی تروریسم متمرکز است. بیشتر بر این موضوع تأکید می‌شود که یک حادثه تروریستی در کشور چه هزینه‌هایی اقتصادی برای آن به همراه دارد. وجه سوم اقتصاد سیاسی تروریسم به تأمین منابع مالی گروه‌های تروریستی می‌پردازد. برخی پژوهشگران، پول و منابع درآمدی و مالی را به عنوان اکسیژن و برخی آن را هم‌چون خون در

جریان یا نیروی حیات، موتور محرکه تروریسم دانسته‌اند (Hatami and Rezaei, 2019:478).

479

یکی از نکته‌های مهم در مورد وجه سوم اقتصاد سیاسی تروریسم، تنوع شیوه‌های تأمین منابع مالی گروه‌های تروریستی است. از آنجا که حوزه عمل و ساختار سیاسی این گروه‌ها از سازمان‌های دولتی، رسمی و مدنی جدا است، گرایش آنان به تنوع منابع مالی افزایش می‌یابد. محدودیت در کمک‌های کلان دولتی و نیز تحریم‌های برخی دولت‌ها، این گروه‌ها را ناگزیر به جستجوی منابع خصوصی کوچک و مجرمانه می‌سازد تا نیازهای مالی خود را تأمین کنند. این پژوهش برای شناخت منابع مالی طالبان بر وجه سوم رهیافت اقتصاد سیاسی تروریسم در مورد چگونگی تأمین منابع مالی گروه‌های تروریستی اتکا دارد.

توجه به وجوهی از اقتصاد سیاسی محافظه کار نیز به تبیین اقتصاد سیاسی طالبان کمک می‌کند. محافظه‌کاری واکنشی به نوشدگی، صنعتی‌شدن و مدافع شیوه‌های سنتی زندگی است. محافظه‌کاران ظرفیت انسان برای خردورزی را محدود می‌دانند و معتقدند که غرایز و امیال شدیدی بر رفتار انسان حاکم است. محافظه‌کاران با کاهش نقش دولت در اقتصاد موافق هستند. آن‌ها بر این باورند که نظم طبیعی بازار نباید تخریب شود. به نظر آنان در عصری که نظام سلسله مراتبی و ارزش‌های سنتی آن در حال نابودی است در ضعف آریستوکراسی و اشراف و نهادهای حافظ جامعه سنتی، نهاد اقتدارآمیز دولت باید بیش از یک داور بی‌طرف به حفظ ثبات، جلوگیری از انقلاب و تغییرهای اساسی و پاسداری از ارزشهای سنتی بپردازد. آنان به دموکراسی نیز از آن رو که مروج برابری است اعتمادی ندارند اما در شرایطی که حکومت آریستوکرات‌ها در جهان مدرن نامحتمل است به اشکالی از مشارکت محدود، نخبگانی و هدایت‌شده رضایت می‌دهند (Clark, 2017:147-135).

چیستی طالبان

گروه طالبان در ۱۰ اکتبر ۱۹۹۴ در شهرستان اسپین بولدک در استان قندهار هنگامی اعلام موجودیت کرد که جنگ‌های داخلی افغانستان به اوج رسیده بود. دولت مجاهدین که سرگرم جنگ‌های خونین داخلی بود، در برابر اعلام موجودیت طالبان واکنشی خاص نشان نداد: "در اوایل ظهور طالبان کمتر کسی از رهبران و سازمان‌های سیاسی مجاهدین، آنان را جدی گرفت. هنگامی طالبان جدی گرفته شدند که حمله به هرات را تدارک دیدند" (Pahlavan, 2015: 211). طالبان در ۵ سپتامبر ۱۹۹۵ هرات را تصرف کردند. این گروه بعد از آن، خیز بزرگی جهت تصرف کابل پایتخت افغانستان برداشت. پس از تصرف استان‌های لغمان و ننگرهار در شرق افغانستان، طالبان توانستند به شهر کابل نفوذ کنند. سرانجام در ۲۶ سپتامبر ۱۹۹۶ شهر کابل به دست طالبان سقوط کرد.

عوامل متعددی در پیروزی‌های طالبان نقش داشته است. حسین دهباشی، پول، محاصره اقتصادی، تطمیع و تکیه بر وابستگی‌های قومی پشتون‌ها را کلید پیروزی طالبان می‌داند (Dehbashi, 2000: 127). اما عبدالقیوم سجادی بر این باور است که آسیب‌پذیری دولت مجاهدین و ساختار جبهه متحد که نیروی ضدطالبان بودند، زمینه را برای پیروزی این گروه فراهم ساخته بود (Sajjadi, 2016: 352).

حکومت طالبان ویژگی‌های ایدئولوژیک، قومی، وابسته، نظامی و اعتقاد به ارزش‌های روستایی داشت. از نظر ایدئولوژیک، طالبان به دو جریان سنت‌گرا و افراط‌گرای اسلامی تعلق دارد (Andishmand, 2013: 210). طالبان هم‌چون خوارج، بینوایانی عقده‌مند هستند. خوارج هم در تأمین امنیت سیاسی و غذایی برای جوامع اسلامی ناکام بوده‌اند (Ansari, 2012: 57). بسیاری از پژوهشگران، طالبان را یک حرکت قومی می‌دانند. از دیدگاه محمد اکرام اندیشمند، طالبان در پی حاکمیت پشتون‌ها در افغانستان هستند (Andishmand, 2013: 210). چنگیز پهلوان معتقد است که اسلام طالبان، قومی است. از دید پهلوان این که ملا عمر رهبر طالبان، قندهار را به عنوان پایتخت خود برگزیده بود، یک امر اتفاقی نبود. این به معنی تأکید بر خصلت قومی-اسلامی طالبان بود (Pahlavan, 2015: 250-253). تفکر طالبانی بر روی بنیادگرایی اسلامی مبتنی بر دیوبندی و قواعد و رسوم قوم پشتون (پشتون‌والی) استوار است (Giustozzi, 2009: 249). موضوع پشتون‌والی بیشتر مربوط به پاسداری از حریم خانواده، طایفه، قبیله، قوم، مسایل ناموسی و آبرو است. برای بیشتر پشتون‌ها، پشتون‌والی حکم قانون اساسی را دارد (Raman, 1995: 20).

طالبان یک گروه مستقل نبود و وابسته به ارتش پاکستان و دستگاه اطلاعاتی نظامی آن بود: "اگر طالبان با اتکاء به خود حکومت می‌کردند، حتی برای مدت کوتاهی هم نمی‌توانستند دوام بیاورند" (Pahlavan, 2015: 218). در سال‌های ۱۹۹۶-۲۰۰۱ ارتش پاکستان تلاش کرد عبور و مرور نیروهای طالبان از مرز میان این کشور و افغانستان آسان شود. به این منظور، ابزارهای ارتباطی و هم‌چنین کمک پشتیبانی و تاکتیکی در اختیار طالبان قرار داد. در این دوره، ارتش پاکستان جهت تسهیل عبور طالبان به افغانستان، آتش توپخانه‌اش را گشوده و امکانات نظامی در اختیار اعضای طالبان قرار داد (Jones, 2007: 30-32).

طالبان نشان دادند بیشتر از آن که یک گروه سیاسی باشد، یک گروه نظامی است. این گروه در مسیر حرکت خود همواره نیازمند پیروزی نظامی بوده است، تا از یک سو رقبای خود را به هراس اندازد و از سوی دیگر ناگزیر به سازش با نیروهای سیاسی مختلف نباشد و آزادی عمل خود را در گرو موافقت جناح‌های مختلف در افغانستان نگذارد (Pahlavan, 2015: 216). اعتقاد و پایبندی طالبان به ارزش‌های روستایی نیز در شناخت این گروه اهمیت دارد. وحید مژده می‌نویسد: طالبان برخاسته از مناطق روستایی کشور بودند. در میان مردم روستا نوعی بدبینی

نسبت به شهر وجود داشت. طالبان به عنوان مردم روستایی، به تحصیل کرده‌های مدارس غیردینی سوءظن داشتند. طالبان با همین ذهنیت به شهر آمدند و در میان آنان کسانی که ذهنیت روشن‌تر داشتند زیر تأثیر اکثریت قرار گرفتند. این اکثریت نمی‌توانستند جذب محیط شهر شود و ارزش‌های نظام شهری را بپذیرند. آنان سعی کردند شهر را به روستا مبدل سازند (Mojdah, 2002:109). در مجموع، طالبان منسوب به روستا هستند. در آن‌جا هر خانواده افتخار می‌نماید که پسر جوان‌شان طالب و در مدرسه باشد (Atai, 2004: 508).

منابع مالی حکومت طالبان

ردیابی منابع مالی حکومت اول طالبان (۱۹۹۶-۲۰۰۱) کاری دشوار است. حکومت طالبان از یک شبکه پیچیده مالی داخلی و خارجی داشت. منابع مالی حکومت طالبان به دو بخش داخلی و خارجی تقسیم می‌شود.

الف. منابع داخلی

طالبان بخشی از نیازهای مالی حکومت خود را از منابع داخلی تأمین می‌کردند. کشاورزی، تولید و قاچاق مواد مخدر و هروئین، تجارت سستی و ترانزیت، قاچاق و استخراج غیرحرفه‌ای معادن از مهم‌ترین منابع مالی داخلی حکومت آنان بوده است. هم‌چنین طالبان از راه کمک، زکات و عشر بخشی از نیازمندی‌های مالی خود را تأمین می‌کردند.

۱) کاشتن، تولید و قاچاق مواد مخدر و هروئین

حکومت طالبان، بانی کشت، تولید و قاچاق مواد مخدر در افغانستان نبود؛ اما مروج آن بود. در دهه ۱۹۸۰ برخی از فرماندهان جهادی که بر ضد نیروهای شوروی و حکومت چپ‌گرای کابل می‌جنگیدند، از کشت و قاچاق کوکنار بهره مالی می‌بردند. در دوره جنگ افغان‌ها ضد شوروی، گروه‌های مبارز برای تأمین هزینه‌های خود وارد اقتصاد غیرقانونی مواد مخدر شدند. به طوری که از سال ۱۹۸۹ به بعد شمار زیادی از فرماندهان جهادی افغان با استفاده از موقعیتی که به دست آورده بودند، از تولید مواد مخدر حمایت و به حاکمان بدون رقیب در مناطق در حاکمیت خود تبدیل شدند (Rubin, 1995:117). اما طالبان با به قدرت رسیدن، برای رفع نیازهای ماشین جنگی و حکومت خود، کشت و قاچاق کوکنار را گسترش و به دهقانان عادی اجازه داد به کشت آن بپردازند. در میان حکومت‌های مختلفی که در چهار دهه اخیر در افغانستان آمدند و رفتند، بیشترین سود از مواد مخدر را حکومت طالبان برده است. با به قدرت رسیدن طالبان، تولید تریاک در افغانستان به شکل چشم‌گیری افزایش یافت. در سال‌های ۱۹۹۲ و ۱۹۹۵ افغانستان سالانه ۲۲۰۰ تن تا ۲۴۰۰ تن تریاک تولید کرده است. این کشور در سال ۱۹۹۶ حدود ۲۲۵۰ تن تریاک تولید کرد (Rashid, 2008:175). حکومت طالبان ده درصد زکات، بر تجارت مواد مخدر وضع کردند که بیشتر توسط ملاهای محلی گرفته و به خزانه

گروه طالبان واریز می‌شد. طالبان در نخستین سال زمامداری خود یعنی در سال ۱۹۹۶ در حدود ۹ میلیون دلار به‌طور قانونی از ۱۵۰۰ تن مواد مخدر به دست آوردند. طالبان در سال ۱۹۹۹ بر لایراتوارهای هروئین نیز مالیات وضع کردند (Felbab-Brown, 2021).

حکومت طالبان، از مواد مخدر به دو شکل سود می‌برد. سود نخست جنبه سیاسی داشت، آن‌ها می‌خواستند جامعه جهانی حکومت آنان را در برابر مبارزه با مواد مخدر به رسمیت بشناسد. ملا حسن استادار قندهار در مصاحبه با احمد رشید روزنامه‌نگار پاکستانی گفته بود: "تریاک ماده مضر است، اگر کشورهای جهان رژیم ما را به رسمیت بشناسند ما تریاک را با کشت محصول دیگری تعویض می‌کنیم. چون جامعه جهانی ما را به رسمیت نشناخته است، ما هم کشت و تولید تریاک را منع نموده‌ایم" (Rashid, 2008: 173). سود دیگر جنبه اقتصادی داشت. طالبان با گرفتن مالیات از مواد مخدر و نیز تجارت آن، درآمد به دست می‌آوردند. آنان در زمان حکومت خود از مزرعه‌داران خشخاش، ده درصد مالیات می‌گرفتند. طالبان از پول مالیات و صادرات مواد مخدر برای جنگجویان خود غذا، لباس، وسایل حمل‌ونقل و امتیازهای دیگری را فراهم می‌ساختند (Rashid, 2008: 182).

طالبان براساس یک رویه قانونی، مواد مخدر را به پاکستان حمل می‌کردند: بر مبنای یک موافقت‌نامه بین افغانستان و پاکستان در دهه ۱۹۵۰، به دلیل نبود دسترسی افغانستان به آب‌های آزاد، این کشور حق انتقال کالا به بندر کراچی را بدون نظارت مرزی به دست آورد. طالبان با استفاده از این موافقت‌نامه، در قالب محموله‌های مختلف از جمله یخچال، اقدام به انتقال مواد مخدر به خارج از این منطقه کردند. براساس برآوردهای بانک جهانی، میزان این انتقال مواد به خارج، در حدود ۲٫۵ میلیارد دلار در سال ۱۹۹۷ بوده است (Felbab-Brown, 2009).

حکومت طالبان نخستین حکومت در تاریخ افغانستان بود که به دهقانان اجازه داد به هر میزان که می‌توانند به کشت و تولید تریاک بپردازند. اما از کشت خشخاش، سود اندکی نصیب کشاورزان مناطق در کنترل حکومت طالبان می‌شد. این ماده برای آنان تنها یک مُسکن اقتصادی بود. وحید مژده می‌نویسد: این سود اندک بود، اما در مقایسه با سطح درآمد در کشور جنگ‌زده‌ای چون افغانستان قابل توجه بود. به همین علت دهقانان حاضر نبودند تا از کشت این محصول سودآور صرف‌نظر کنند (Mojdah, 2002: 121).

در مجموع کارکرد حکومت طالبان در زمینه مواد مخدر شامل؛ تجارت این مواد، گرفتن مالیات از دهقانان کوکنار، تشویق کشاورزان کوکنار به کشت آن، سازمان‌دهی عملیات قاچاق هروئین به خارج کشور و قاچاق مواد شیمیایی که برای تولید هروئین بسیار حیاتی است، می‌شود.

۲) تجارت، ترانزیت، قاچاق، معادن

درآمد طالبان از مواد مخدر، غیررسمی اما از تجارت سنتی و انتقال رسمی بود. تجارت افغانستان در دوره حکومت طالبان با کشورهای حاشیه خلیج فارس و پاکستان گسترش یافت: تجارت و انتقال کالا بزرگترین منبع رسمی درآمد طالبان بود که ارزش سالانه آن سه میلیارد دلار بود. روزانه در حدود سیصد کامیون از قندهار به سوی آسیای مرکزی و ایران از هرات عبور می‌کردند. در حدود دویست کامیون دیگر از گمرک جلال‌آباد و کابل روزانه به طرف شمال افغانستان رهسپار می‌شدند، مقدار زیادی درآمد نصیب طالبان می‌کردند (Rashid, 2008: 183). بر اساس پیمان ترانزیت در میان افغانستان و پاکستان، یک شبکه عظیم قاچاق توسعه یافت. برآورد می‌شود گردش مالی آن ۲۰۵ میلیارد دلار بوده باشد و طالبان میان ۱۰۰ و ۱۳۰ میلیون دلار در سال جذب کرده باشد (Nojum, 2002: 178). طالبان با درآمد هنگفتی که از حمل‌ونقل به دست آوردند، توانستند برخی از مخالفان نظامی خود را بخرند. این نوع رشوه‌دهی، در واقع یکی از ویژگی‌های اصلی تاکتیک‌های نظامی طالبان بود (Griffin, 2001: 41).

درآمد طالبان از قاچاق، به "افغانستان بانک" یا بانک مرکزی منتقل می‌شد. اما در بانک هیچ‌گونه حساب و کتاب که آمد و رفت مقدار پول از آن معلوم شود، وجود نداشت. بودجه جنگ را طالبان از مواد مخدر و کمک‌های عربستان و پاکستان تأمین می‌کردند. مولوی عارف-الله عارف معاون وزارت خزانه‌داری طالبان در مصاحبه‌ای به احمد رشید گفته بود: "ما از گمرک‌ها، معادن و زکات، عواید داریم. بعضی منابع دیگر هم موجود است که مصارف جنگ را تکمیل می‌نماید، ولی هیچ دخل و خرج پول از راه بانک صورت نمی‌گیرد" (Rashid, 2008: 183).

معادن از دیگر منابع داخلی تأمین مالی طالبان بود. استخراج معادن در افغانستان از سوی مردم و به صورت غیرتخصصی و سنتی پیشینه درازی دارد. گروه‌هایی از افراد وابسته به طالبان در مناطق زیر تسلط آنان، به شکل بی‌رویه و غیرتخصصی در معادن به کاوش و استخراج می‌پرداختند و منابع به دست آمده را بیشتر در پاکستان به فروش می‌رساندند. افزون بر این، طالبان در مناطق در کنترل خود از استخراج‌کننده‌گان بومی نیز پول می‌گرفتند.

طالبان از راه عشر و زکات نیز بخشی از نیازمندی‌های خود را تأمین می‌کردند. برای ملا عمر رهبر طالبان، گرفتن عشر و زکات مهم بود. او در فرمان شماره ۹۳ خود به شورای سرپرست امارت اسلامی دستور داد تا ریاست عشر و زکات را در چارچوب وزارت دادگستری ایجاد کند (Official Gazette of the Ministry of Justice of the Islamic Emirate, 1997). طالبان سالانه مبلغ زیادی پول و یا تولیدات کشاورزی چون گندم و جو با عنوان

عشر و زکات از مردم جمع‌آوری می‌کردند که بیشتر صرف اداره‌های محلی و نیز مدارس دینی می‌شد.

الف. منابع خارجی

طالبان بخشی از نیازهای مالی حکومت خود را از منابع خارجی تأمین می‌کرد. کمک‌های حکومت‌های پاکستان و عربستان سعودی و شماری از گروه‌ها و شهروندان این کشورها، کمک‌های اسامه بن لادن، شبکه القاعده و نیز برخی شرکت‌های بزرگ جهانی که تمایل به سرمایه‌گذاری در قلمرو حکومت طالبان داشتند، مهم‌ترین منابع مالی خارجی حکومت آنان را تشکیل می‌داد.

(۱) پاکستان

حکومت اول طالبان، وابسته به پاکستان به‌ویژه به دستگاه اطلاعاتی نظامی این کشور بود. پاکستان یکی از سه حکومتی بود که حکومت طالبان را به رسمیت شناخت. نقش پاکستان در ایجاد گروه طالبان و به قدرت رساندن آن آشکار است. نصیرالله بابر که برخی از پژوهشگران در افغانستان او را پدر طالبان خوانده‌اند، در ایجاد این گروه نقش مهمی داشت. بابر که وزیر داخله (کشور) در کابینه بی‌نظیر بوتو بود، در دوران جهاد افغانستان با برخی از رهبران جهادی افغان ارتباط برقرار کرده بود و شناخت زیادی از مسایل افغانستان داشت. او که گاهی بی‌پرده از طالبان حمایت می‌کرد در جمع خبرنگاران گفته بود: "طالبان فرزندان ما هستند" (Mahdavi, 2015: 90). بی‌نظیر بوتو که برخی او را در افغانستان مادر طالبان می‌دانند، بارها از وابستگی طالبان و نقش پاکستان در ایجاد آن سخن گفته بود. خانم بوتو در ۱۴ اکتبر ۱۹۹۶، یک هفته بعد از سیطره طالبان در کابل، در مصاحبه با بی‌بی‌سی گفت: پدیده طالبان در سال‌های جهاد افغانستان از سوی آمریکا، عربستان سعودی و انگلستان طرح شده بود و پاکستان این طرح را اجرا کرد (Ansari, 2006: 47).

کمک‌های پاکستان به حکومت طالبان به دو دسته قابل تقسیم است. یک دسته کمک‌های اطلاعاتی - نظامی و دسته دیگر کمک‌های نهادها و افراد غیرحکومتی به ویژه گروه‌های اسلامی این کشور. برخی از کمک‌های حکومت پاکستان به طالبان، صرف نیازهای پشتیبانی این گروه می‌شد: سازمان اطلاعات نظامی پاکستان در اوایل حکومت طالبان بودجه دو میلیارد روپیه‌ای (پنج میلیون دلاری) برای تأمین نیازهای پشتیبانی طالبان اختصاص داد. مقام‌های سازمان اطلاعات ارتش پاکستان پیوسته به قندهار سفر می‌کردند، تا طالبان را در حمله به مناطق در تصرف مخالفان آنان کمک کنند (Andishmand, 2007: 37). هم‌چنین دولت پاکستان سعی می‌کرد اسلحه مورد نیاز حکومت طالبان را فراهم سازد. پاکستان برای طالبان از اوکراین و کشورهای اروپای شرقی، اسلحه و مهمات می‌خرید (Rashid, 2008: 277).

هم‌چنان که گفته شد کمک‌های غیرحکومتی نیز از پاکستان برای تامین حکومت طالبان سرازیر می‌شد. کمک‌های گروه‌ها و احزاب اسلامی پاکستان مانند جمعیت العلمای پاکستان، شبکه مدارس، مافیای مواد مخدر، تاجران و برخی از شهروندان پاکستانی که با طالبان منافع و افکار مشترکی داشتند نیز برای حکومت طالبان مهم بود. دانستن مقدار دقیق کمک‌های غیرحکومتی از پاکستان به طالبان دشوار می‌باشد.

۲) عربستان سعودی

هم‌چون پاکستان و امارات متحد عربی، عربستان سعودی نیز حکومت طالبان را برسمیت شناخت و برای تداوم و گسترش آن تلاش کرد. روابط عربستان سعودی با حکومت طالبان در دو دوره قابل بررسی می‌باشد. دوره نخست از اکتبر ۱۹۹۶ تا سپتامبر ۱۹۹۹ را دربرمی‌گیرد. در این دوره، این دو با هم روابط خوبی داشتند. سفیر طالبان در ریاض و سفیر عربستان سعودی در کابل مستقر بودند. اما دوره دوم از سپتامبر ۱۹۹۹ پایان حکومت طالبان در اکتبر ۲۰۰۱ روابط رسمی نداشتند و به دلیل اختلاف بر سر اسامه بن لادن، روابط دو طرف قطع شد.

کمک‌های عربستان هم‌چون کمک‌های پاکستان، به دو دسته قابل تقسیم است. کمک‌هایی که از سوی دولت عربستان به‌ویژه سازمان اطلاعات آن به حکومت طالبان صورت می‌گرفت و نیز کمک‌هایی که از سوی گروه‌های اسلامی و افراد به آنان اهدا می‌شد. شاهزاده ترکی الفیصل رئیس اطلاعات سعودی هنگامی که روابط میان طالبان و سعودی برقرار بود، چندین بار به قندهار سفر کرد و هر بار به طالبان کمک‌های قابل توجهی کرد. او در سال ۱۹۹۵ پیوسته به قندهار و اسلام‌آباد پاکستان سفر می‌کرد. در ژوئیه ۱۹۹۶ عربستان پول، خودرو و وسایل موتوری و مواد سوخت به گروه طالبان داد تا کابل را تصرف کند. در سال ۱۹۹۸، فیصل به قندهار سفر کرد. پس از دیدار از قندهار، سعودی‌ها چهارصد تویوتای دو کابینت و نیز کمک‌های نقدی در اختیار طالبان قرار دادند (Andishmand, 2007: 370).

عربستان سعودی که طالبان را در تصرف کابل و شمال افغانستان کمک کرده بود، بر سر اسامه بن لادن با طالبان اختلاف پیدا کرد. بعد از عملیات مرگ‌بار سازمان القاعده در کنیا، طالبان زیر فشار فزاینده عربستان و امریکا قرار گرفت. در ۲۰ اوت ۱۹۹۸ امریکا به پایگاه‌های اسامه در استان‌های خوست و ننگرهار حمله کرد. در همین زمان بیل کلینتون رئیس‌جمهور وقت امریکا، دارایی‌های طالبان را در امریکا مسدود ساخت. واشینگتن تحریم‌های اقتصادی بیشتری علیه طالبان از طریق شورای امنیت ملل متحد وضع کرد. عربستان سعودی از این زمان به بعد، بر حکومت طالبان فشار وارد کرد تا اسامه بن لادن را تسلیم امریکا یا عربستان سعودی کند. ترکی الفیصل در این مورد با ملا عمر در سپتامبر ۱۹۹۹ در قندهار ملاقات کرد، ولی نتیجه‌ای حاصل نشد. پس از برگشت فیصل از قندهار، عربستان سعودی روابط سیاسی

خود را با طالبان قطع و سفیر آنان را از ریاض اخراج کرد. افزون بر کمک‌های حکومت سعودی، کمک‌های زیادی نیز از طرف گروه‌ها و تاجران سعودی به طالبان می‌شد. روحانیان سعودی در موعظه‌های روزهای جمعه در مساجد، عامه مردم را به حمایت از طالبان تحریک می‌کردند (Rashid, 2008: 303).

۳) اسامه بن لادن و شبکه القاعده

اسامه بن لادن، از احترام زیادی نزد مقام‌های بلندپایه طالبان به‌ویژه ملا عمر برخوردار بود. طالبان برای رضایت‌خاطر و امنیت اسامه، بهای سنگینی پرداختند. اسامه بن لادن نیز در پی کمک‌های همه‌جانبه به طالبان بود. او همه تلاش خود را برای بقا و گسترش حاکمیت طالبان انجام داد. بن لادن سرمایه و نفوذ خود را در خدمت طالبان قرار داد. کمک‌های مالی اسامه بن لادن برای حکومت طالبان بیشتر در دو بخش متمرکز بود. بخشی از کمک‌های مالی او و شبکه القاعده، به ماشین جنگی طالبان اختصاص داشت. او به‌ویژه هزینه جنگی را پرداخت که در شمال افغانستان علیه جبهه متحد جریان داشت. این عاملی بود که رابطه میان اسامه و گروه طالبان را استحکام بخشید (Arian, 2000: 163). بخش دیگری از کمک‌های بن لادن به مدارس علوم دینی می‌رسید. اسامه بیش از ۱۳۰ مدرسه علوم دینی را در مناطق زیر کنترل طالبان تأمین مالی می‌کرد. در هر یک از این مدارس از پنجاه تا سیصد طلبه علوم دینی آموزش می‌دیدند (Arian, 2000: 26). این مدارس نیروی انسانی مورد نیاز حکومت طالبان در ادارات دولتی و در جنگ با مخالفان آنان را فراهم می‌ساخت. بسیاری از طلبه‌های این مدارس به نوبت در خطوط مقدم جنگ شرکت می‌کردند.

۴) سرمایه‌گذاری خارجی

مقصود از سرمایه‌گذاری خارجی، کمک‌ها و تلاش برخی شرکت‌های بزرگ نفتی است که خواستار ساختن خط لوله انتقال گاز از ترکمنستان به پاکستان از مناطق در کنترل حکومت طالبان بودند. برخی از مقام‌های بلندپایه طالبان تلاش کردند توسعه صنایع و سرمایه‌گذاری خارجی را تشویق کنند. یکی از این افراد، مولوی احمدجان وزیر معادن و صنایع حکومت طالبان بود که پیش از حکومت این گروه در عربستان به تجارت فرش مشغول بود. مولوی احمدجان به احمد رشید گفته بود شمار کمی از رهبری طالبان به این موضوع علاقمندی نشان دادند، زیرا آن‌ها بیشتر متمایل به جنگ و ستیز بودند (Rashid, 2008: 188).

نخستین بار شرکت‌های یونیکال^۱ و بریداس^۲ اشتهای طالبان را برای سرمایه‌گذاری خارجی، افزایش دادند. این شرکت‌ها تلاش کردند امتیاز ساختن خط لوله گاز را به دست آورند. این دو

^۱ Unocal Corporation

شرکت برای جلب نظر طالبان به انتقال گاز ترکمنستان به پاکستان از مسیر افغانستان با هم در رقابت بودند (Rashid, 2008: 185). حتی در روزهای اوج قدرت طالبان در کابل، دفاتر این دو شرکت آزادانه در پایتخت باز بودند (Durandish, 2017: 114). گریس تاگرین^۲ یکی از روسای شرکت یونیکال، خواستار شناسایی حکومت طالبان از سوی واشینگتن شده بود (Andishmand, 2013: 231). یونیکال در پی شناسایی حکومت طالبان از سوی سازمان ملل متحد بود (Atai, 2004: 532).

طالبان در دهه ۱۹۹۰ پدیدار شدند. در این دهه زیر تأثیر پایان جنگ سرد، جهانی سازی شتاب گرفت و اقتصاد، بین المللی شد. یکی از پی آمدهای جهانی شدن اقتصاد این بوده که دسترسی گروه های مختلف را به منابع مالی آسان تر ساخته است. جهانی سازی اقتصاد از یک سو توان بالقوه ای برای ایجاد منافع اقتصادی برای گروه های توسعه نیافته و رشد آن ها دارد، اما از سوی دیگر سبب می شود فرصت های فزاینده ای در اختیار تروریسم برای سازمان دهی و تأمین منابع مالی و پشتیبانی قرار گیرد. با جهانی سازی، فعالیت های فرامرزی، گردآوری اطلاعات و دریافت پول از پشتیبانان (دولت ها، طرفداران سیاسی و پاننده گان) برای تروریست ها و شبه نظامیان بیشتر شده است (Abdullah Khani, 2011: 80). به نظر می رسد که جهانی سازی در دهه ۱۹۹۰، زمینه دسترسی حکومت طالبان را به کمک های خارجی آسان تر کرده بود.

شرایط اقتصادی افغانستان در حکومت اول طالبان

ملا عمر رهبر طالبان و دیگر مقام های بلند پایه این گروه، به نقش دولت در حل مشکلات اقتصادی از راه برنامه ها و راه کارهای علمی باور نداشتند. رهبر طالبان در مصاحبه ای در ۲۸ سپتامبر ۱۹۹۹ با برنامه شامگاهی بخش پشتوی رادیو بی بی سی منکر نقش بشر و راهکارهای اقتصادی در بهبود اوضاع اقتصادی شد. وقتی خبرنگار بی بی سی از ملا عمر پرسید که در سه سال حکومت داری طالبان وضع مردم به شدت رو به خرابی نهاده و شما برای بهبود وضع اقتصادی چه برنامه ای دارید، با لحن خشنی پاسخ داد: "این کار مردم نیست، کار خداوند است. به کسی که بخواهد زیاد می دهد. در بسیار ملک ها وضع اقتصاد خراب است (Andishmand, 2013: 213)".

طالبان به وضع قوانین معتقد نبودند و پس از قرآن و سنت، فرمان های ملا عمر را فصل الخطاب می دانستند. در دوران حکومت طالبان، ملا عمر چندین فرمان در عرصه اقتصادی

^۱ Bidas Corporation

^۲ Grace Tagreen

صادر کرد. برای درک باورهای اقتصادی ملا عمر و نوع نگاه او به مسایل اقتصادی، بررسی این فرمان‌ها اهمیت دارد.

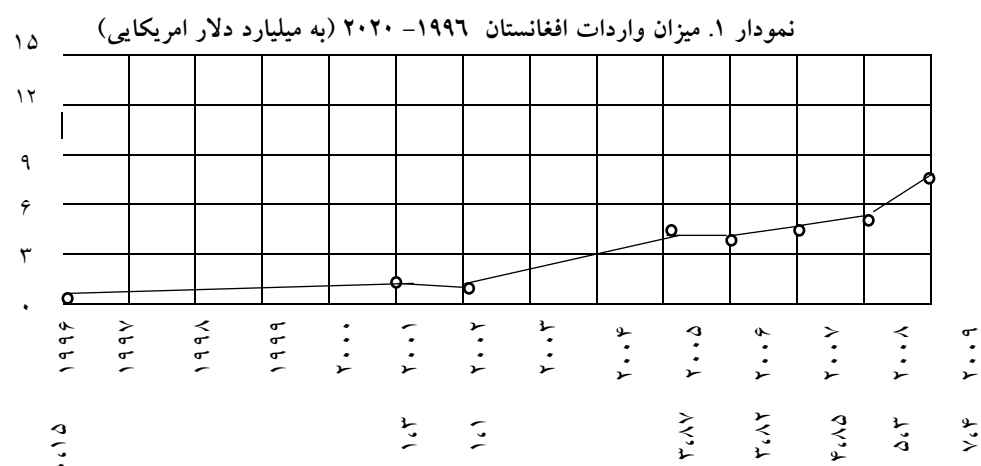
در حالی که اقتصاد و بازار در دوران حکومت طالبان با چالش‌های زیادی روبرو بود، دغدغه ملا عمر این بود که افراد طالبان در تعیین نخبانان در بازارها و بازارچه‌ها مداخله نکنند. او در ۲۰ مارس ۱۹۹۹ فرمانی در این باره به شرح زیر صادر کرد: "السلام و علیکم و رحمت الله، برادران طوری که نبی اکرم ص می‌فرماید از مواضع تهمت خود را دور نگه دارید. اکثراً دیده می‌شود که در تعیین نمودن چوکیداران (نخبانان) بعضی ولایات و ولسوالی‌ها (شهرستان‌ها) مسئولین اماراتی مداخله بی‌جا می‌نمایند و باعث تکلیف مردم می‌گردند. به منظور جلوگیری از این نوع عمل، به تمام مسئولین اماراتی هدایت داده می‌شود هرجایی که بازار باشد و به چوکیداران ضرورت داشته باشد، به دکان‌داران متذکره اختیار مطلق بدهید که به میل خود چوکیدار را مقرر نمایند که شخص مربوط به حکومت نبوده و بدین ترتیب خود را از هم‌چو مسایل تهمت نجات دهید-Decree of the Supreme Leader of the Amir al-Momenin on the Prohibition..., 1999).

ملا عمر در فرمان شماره ۹ خود، نقش نمودن عکس حیوانات و صلیب و کلمات مقدس اسلامی در محصولات تولیدی و صنعتی افغانستان را منع نمود. در ماده اول این فرمان آمده است: "آن عده وزارت‌ها، ریاست‌های مستقل، تصدی‌ها، ادارات امارات اسلامی و شرکت‌های اماراتی و خصوصی که کارخانه‌های محصولات تولیدی و صنعتی داشته باشد، نمی‌توانند که در کلیه محصولات خویش عکس حیوان ذی‌روح یا صلیب و یا کلمات متبرکه را نقش کنند. (Decree of the Official of the Islamic ... , 2001).

رهبر طالبان در فرمان شماره ۳۶۰ خود، استفاده از برخی کالاها را غیرشرعی خواند و بر بازداشتن ورود آن به افغانستان تاکید ورزید. او ورود سی قلم جنس، اقلام زیر و محصولات آنها را در گمرک‌ها منع کرد: ۱- خوک ۲- گوشت خوک ۳- اشیای ساخته‌شده از موی انسان ۴- موی انسان به صورت طبیعی ۵- دیش آنتن ۶- سینماتوگرافی ۷- دستگاه پروژکتور ضبط صدا ۸- دستگاه میکروتوگرافی در صورتی که در سینما به کار برده شود. ۹- آن آلاتی که موسیقی تولید می‌کند مثل پیانو، تبله، تنبور، رباب و پوش‌های محافظتی آنها ۱۰- میز بلیارد و لوازم آن ۱۱- تخته شطرنج ۱۲- تخته کرم‌بورد ۱۳- قطعه (پلی کارد) ۱۴- ماسک ۱۵- کلیه اقسام مشروبات الکولی خالص ۱۶- آن نوارهای ضبط، کمپیوتر، ویدیو و تلویزیون که سکس (برهنه) از موسیقی باشد. ۱۷- شرب (غذا) ۱۸- لاینه (یک نوع حیوان است) ۱۹- رنگ ناخن ۲۰- پتاقی (ترقه) برای بازی کودکان ۲۱- مواد آتش‌زا برای کودکان ۲۲- هرگونه فیلم‌های سینماتوگرافی حتی اگر به خارج هم برود ۲۳- مجسمه‌های ذی‌روح ۲۴- کتلاک‌های خیاطی دارای تصاویر ذی‌روح ۲۵- تابلوهای چاپ‌شده (عکس‌ها) ۲۶- کارت‌های کریسمس

۲۷- کارت‌های تیریکی دارای تصاویر ذی‌روح ۲۸- کراوات ۲۹- بو (وسیله تحکیم کراوات) ۳۰- پن خاص کراوات. او افزود هرگاه چنین اموال در گمرک‌های افغانستان ثبت شود، باید به مراکز استان مربوط انتقال یابد و به عنوان اجناس قاچاقی، احکام برای واردکنندگان آن صادر شود (Decree of the Official of the ..., 1997).

افغانستان در دوران حکومت طالبان، به مصرف‌کننده کالاهای پاکستانی مبدل شده بود. کالاهای بی‌کیفیت و کم‌کیفیت پاکستانی، بازارها را تسخیر کرده بود: شماری از شرکت‌های صنعتی و تولیدی پاکستانی، کالاهای ویژه‌ای چون دارو، ادویه طبی و غیره می‌ساختند و در روی آن نوشته می‌شد؛ خاص برای افغانستان. این نوع از مصنوعات پاکستانی از نظر کیفیت از موادی که در بازارهای پاکستانی به فروش می‌رسید به مراتب پایین‌تر و بی‌کیفیت‌تر بود. وقتی ایران مرزهای خود را باز کرد و مواد ایرانی وارد افغانستان شد، نفوذ اقتصادی پاکستان به شدت در افغانستان لطمه دید. کالاهای ایرانی باکیفیت‌تر و ارزان‌تر از کالاهای پاکستانی بودند (Abdul Baqi, 2006: 162). میزان واردات افغانستان در حکومت طالبان، افزایش یافت.

Source: Historical Data Graphs, 2020

میزان صادرات افغانستان در دوره اول حکومت طالبان، به نسبت اندک بوده است.

جدول ۱. ارزش صادرات افغانستان ۱۹۹۵-۲۰۰۵

سال	میزان (میلیون دلار امریکایی)
۱۹۹۵	۱۲۰٫۹
۱۹۹۶	۹۳٫۴
۱۹۹۷	۱۰۵٫۱
۱۹۹۸	۱۱۶٫۰
۱۹۹۹	۱۲۱٫۱
۲۰۰۰	۱۰۰
۲۰۰۱	۴۹٫۵
۲۰۰۲	۷۲٫۸
۲۰۰۳	۱۰۴٫۹
۲۰۰۴	۲۲۲٫۱
۲۰۰۵	۲۷۹٫۷

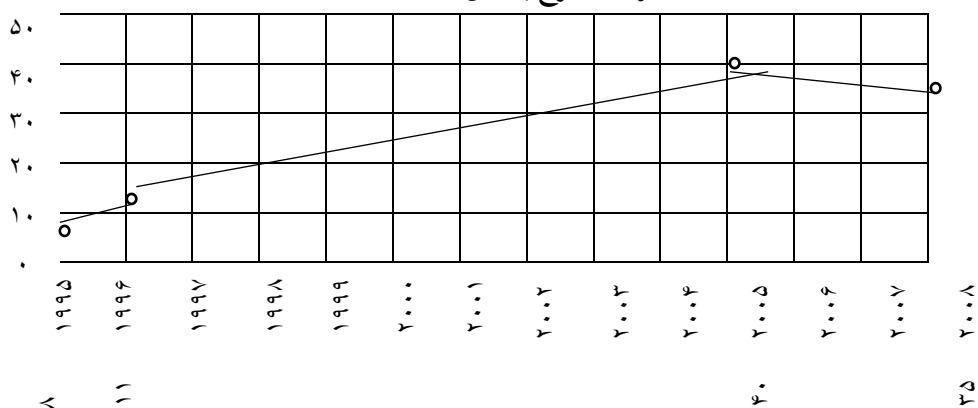
(Source: Export Value Index, 2020)

افزون بر وضعیت بد اقتصادی، دستگاه اداری افغانستان در دوران حکومت طالبان فلج شده بود. در واقع "طالبان دستگاه اداری، گذشته را حفظ نکردند. آنان نه بر توسعه دستگاه اداری تاکید کردند و نه چیزی نو عرضه کردند (Pahlavan, 2015: 251)". بیشتر طالبانی که امور مالی، اقتصاد و بخش اجتماعی را اداره می کردند ملای تاجر، ملای راننده و ملای قاچاق بر بودند که برای آن ها توسعه ملی، فقط انکشاف و گسترش بازار قاچاق و تجارت ترانزیت در منطقه بود (Rashid, 2008: 184). حیف و میل و اسراف منابع در اداره های دولتی در حکومت طالبان افزایش چشم گیری یافت. تا جایی که ملا عمر در فرمان شماره ۲۴ خود به وزارت امریه معروف و نهی از منکر دستور داد که پیام او مبنی بر کاهش مصرف و اسراف برای مسئولین ادارات ملکی و نظامی را ابلاغ کند (Message from the official..., 2001). هم چنین در ادارات، رشوه ستانی افزایش یافته بود. ملا عمر در فرمانی برای جلوگیری از رشوه دستور داد که هرگاه شخصی در اداره های طالبان به رشوه دستگیر شود، به پنج سال حبس محکوم شود (Haj Babaei, 2003: 76).

با روی کار آمدن حکومت طالبان، مردان و زنان بسیاری شغل خود را از دست دادند. ملا عمر رهبر امارات اسلامی طالبان، در فرمان شماره هشت، مورخ ۱۵ سپتامبر ۲۰۰۰ زنان را از کارکردن در مؤسسه‌های خارجی بازداشت. او در این فرمان استدلال کرد که کارکردن زنان در مؤسسه‌های خارجی و غیراماراتی راه را برای فحشا و فساد اخلاقی باز می‌کند. او به وزارت پلان (برنامه) و سایر اداره‌های مربوط به استخدام زنان در مؤسسه‌های خارجی و غیراماراتی دستور داد که از استخدام زنان جلوگیری کنند (Decree of... Employment of Women..., 2000).

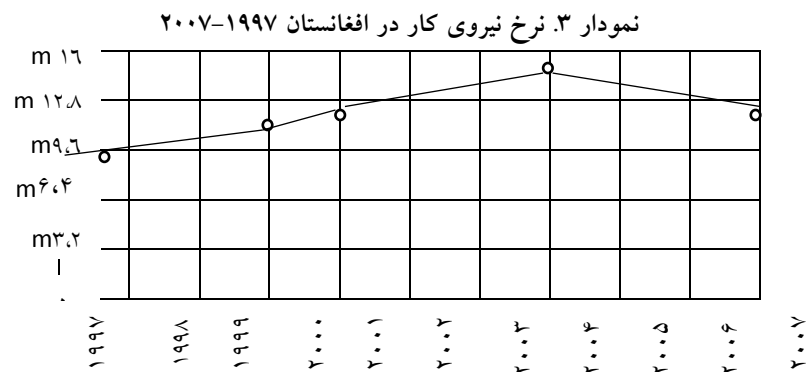
در شروع حکومت طالبان، کمیساریای عالی پناهندگان برنامه‌ای برای آموزش خیاطی، قالی‌بافی و جواهرسازی برای زنان داشت. این نهاد به زنانی که در این برنامه کار می‌کردند، بیشتر دستمزدهای نقدی می‌داد یا در عوض، غذا در اختیارشان می‌گذاشت. به دلیل مخالفت طالبان با زنان، این سازمان و دیگر سازمان‌ها از زنان خواستند در دفاتر کاری، حاضر نشوند (Pahlavan, 2015: 226-227). در پنج سال سلطه طالبان، بیکاری در افغانستان افزایش چشمگیری یافت. در آغاز حکومت طالبان نرخ بیکاری بین ۱۱ تا ۱۲ درصد بود، اما در پایان حکومت، این نرخ به ۲۶ تا ۲۷ درصد رسید.

نمودار ۲. نرخ بیکاری در افغانستان ۱۹۹۵-۲۰۰۸

(Source: Historical Data Graphs per Year, 2020)

هم‌زمان با افزایش بیکاری، نرخ نیروی کار نیز در حکومت اول طالبان رو به افزایش بود. در سال ۱۹۹۷، نیروی کار افغانستان به هشت میلیون و هشتصد هزار تن می‌رسید، اما در سال ۲۰۰۱، این رقم به یازده میلیون و هشتصد هزار تن افزایش یافت.

سال	۱۹۹۷	۲۰۰۰	۲۰۰۱	۲۰۰۴	۲۰۰۷
نیروی کار	۸,۰۰۰,۸۰۰	۱۰,۰۰۰,۰۰۰	۱۱,۸۰۰,۰۰۰	۱۵,۰۰۰,۰۰۰	۱۱,۰۰۰,۰۰۰

Source: Historical Data Graphs per Year, 2020

در سال‌های پسین حکومت اول طالبان، اقتصاد افغانستان فروپاشید. در سال ۱۹۹۸ اوضاع اقتصادی افغانستان آشکارا سقوط کرد. محاصره اقتصادی هزاره‌جات توسط طالبان سبب انهدام و تخریب افغانستان مرکزی شد. در زمستان ۱۹۹۸-۱۹۹۹ مردم کابل با کمبود مواد غذایی شدیدی روبرو شده بودند، به نحوی که تعدادی از باشندگان این شهر فقط به یک وعده غذا دسترسی داشتند (Rashid, 2008: 187). مهاجرت روستاییان، مین‌گذاری زمین‌های کشاورزی، بهم ریختگی شریان انتقال تولیدات کشاورزی و دامی به مراکز خرید و نیز پایین آمدن قدرت خرید مردم، در نهایت اقتصاد افغانستان را در دوره حکومت طالبان به نوعی معاش برای زیستن در کوتاه‌مدت تبدیل کرده بود (Dehbashi, 2008: 129).

درآمد ناخالص ملی سرانه افغانستان در دوران حکومت طالبان کاهش چشمگیری داشت. این شاخص اقتصادی نشان می‌دهد که در پنج سال سلطه طالبان، میزان تولیدات افغانستان بسیار اندک بوده و اقتصاد این کشور نه تنها پیشرفتی نداشت، بلکه عقب‌گرد داشت.

جدول ۲. درآمد ناخالص ملی سرانه (جی ال ان) افغانستان ۱۹۹۰-۲۰۱۵

سال	میزان درآمد (میلیون دلار امریکایی)
۱۹۹۰	۲,۰۷۱
۱۹۹۵	۱,۱۸۰
۲۰۰۰	۷۷۵
۲۰۰۵	۱۱۸۸
۲۰۰۷	۱۶۳۰
۲۰۱۱	۱۷۲۱
۲۰۱۲	۱۸۵۰
۲۰۱۳	۱۹۱۲
۲۰۱۴	۱۸۹۵
۲۰۱۵	۱۸۷۱

Source: Human Development Report, 2016

طالبان به هیچ یک از موازین علمی اقتصاد و مکاتب اقتصادی باورمند نبودند. فرمان‌های ملا عمر و نیز تصمیم‌گیری‌های رهبری طالبان در عرصه اقتصادی، نظام‌مند و مبتنی بر یک برنامه مدون و از پیش تعیین‌شده نبود. رهبری طالبان اقتصاد را حوزه مستقلی در نظر نمی‌گرفت. برای آنان واقعیت‌ها و چالش‌های اقتصادی مهم نبود. آنان صرفاً در پی اجرای شریعت طالبانی خود بودند.

نتیجه

جنگ‌های داخلی در دهه ۱۹۹۰ در افغانستان، پی‌آمدهای زیادی داشت. یکی از مهم‌ترین پی‌آمدهای این جنگ‌ها، پیدایش طالبان و سپس تسلط این گروه بر افغانستان بود. طالبان به عنوان یک گروه ایدئولوژیک، قومی، وابسته، نظامی و باورمند به ارزش‌های روستایی، در عرصه سیاست افغانستان پدیدار شد. این گروه در دوره حکومت پنج‌ساله خود، بیشتر عملکرد نظامی و مذهبی داشت. حکومت طالبان مانند هر حکومت دیگری، نیازهای مالی داشت و ناگزیر از تأمین آن‌ها بود. به این منظور، طالبان از منابع مختلفی استفاده و تلاش کرد این منابع را توجیه شرعی و مذهبی کند. مواد مخدر، مهم‌ترین منبع مالی غیررسمی طالبان بود. مالیات‌ستانی از تاجران و نیز گرفتن پول از بابت حمل‌ونقل با عنوان "حق عبور"، بخشی دیگر از منابع مالی داخلی حکومت طالبان بود. طالبان در پی رشد تجارت و تسهیل حمل‌ونقل نبودند و در این زمینه هیچ برنامه‌ای نداشتند. تجارت داخلی و خارجی افغانستان در در دوره حکومت طالبان توسعه نیافت. آنچه برای طالبان مهم بود پرداخت به موقع مالیات تاجران و عمل بر مبنای باورهای مذهبی آنان در بازارها بود. استفاده غیرتخصصی از معادن و قاچاق

منابع معدنی، سودی را عاید حکومت طالبان می‌ساخت. اما به نظر می‌رسد این سود بیشتر به نفع قاچاقچیان خارجی به ویژه پاکستانی‌ها تمام شد. در اقتصاد سیاسی حکومت طالبان، منابع مالی خارجی اهمیت دارند. این منابع در تقویت، تداوم و موفقیت‌های نظامی این گروه اهمیت دارند. مقدار کمک‌های مالی پاکستان به حکومت طالبان به درستی مشخص نیست. اما به نظر می‌رسد که کمک‌های حکومت و گروه‌های دینی-سیاسی پاکستان در مقایسه با کمک‌های عربستان سعودی، بیشتر بوده است. در برابر این کمک‌ها، پاکستان توانست نفوذ سیاسی و اقتصادی خود را در افغانستان افزایش دهد. اوج نفوذ سیاسی و اقتصادی پاکستان در تاریخ افغانستان در دوران حکومت پنج‌ساله طالبان رقم خورد. عربستان سعودی نیز در دوران حکومت طالبان توانست بر نفوذ سیاسی و فرهنگی خود در افغانستان بیفزاید. میزان دقیق کمک‌های اسامه بن لادن به طالبان نیز به درستی روشن نیست. اما کمک‌های او سخاوتمندانه بود. او ثروت خود را به پای طالبان ریخت و طالبان نیز در حمایت از اسامه و یارانش سنگ تمام گذاشتند. تا جایی که حکومت اول خود را در پای او قربانی ساختند.

اقتصاد سیاسی طالبان با برخی از اصول اقتصاد سیاسی محافظه‌کاری به میزان کمی هم‌سویی و همانندی داشت. در واقع، اقتصاد سیاسی حکومت اول طالبان، بیشترین شباهت و هم‌سویی را با اقتصاد سیاسی تروریسم دارد. نوع اقتصاد سیاسی طالبان و نیز نگاه رهبری آنان به مسائل اقتصادی، با اصول و معیارهای توسعه و اقتصاد نوین ناسازگار بود. می‌توان گفت نگاه طالبان به اقتصاد کاملاً در تعارض با توسعه و رشد اقتصادی قرار داشت. در حال حاضر شاهد حاکمیت دوباره طالبان در افغانستان هستیم. در حکومت دوم طالبان، هرگاه نگاه و رویکرد رهبری این گروه به اقتصاد تغییر نیابد، اقتصاد افغانستان به وضعیتی دچار خواهد شد که در پایان حکومت نخست این گروه با آن روبه‌رو شده بود. افزون بر این، احتمال فروپاشی کامل اقتصادی و از بین رفتن دستاورهای اقتصادی افغانستان در بیست ساله (۲۰۲۱-۲۰۰۱) نیز می‌رود. چرا که امکان سازگاری میان باورهای اقتصادی رهبری طالبان که در حکومت اول این گروه دنبال شد از سویی و توسعه اقتصادی از سوی دیگر وجود ندارد.

Reference

- ____ (1997), "Decree of the Official of the Islamic Emirate on Preventing the Entry of Some Illegal Items and Goods in the Territory of the Islamic Emirate and its No Product at Customs" **Official Gazette of the Ministry of Justice of the Islamic Emirate of Afghanistan**, Kabul: Serial No. 783, [in Persian].
- ____ (1997), "Decree of the Supreme Leader of the Amir al-Momenin on the Establishment of the Directorate of Ten and Zakat within the Ministry of Justice", **Official Gazette of the Ministry of Justice of the Islamic Emirate**, Kabul: Serial No. 783, [in Persian].

- _____ (1999), "Decree of the Supreme Leader of the Amir al-Momenin on the Prohibition of Interfering in the Affairs of Shoemakers in Cities to All Civil and Military Officials of the Country", **Official Gazette of the Ministry of Justice of the Islamic Emirate**, Kabul: Serial No. 788, [in Persian].
- _____ (2000), "Decree of the Official of the Islamic Emirate of Afghanistan on Employment of Women in Foreign and Non-Emirati Institutions", **Official Gazette of the Ministry of Justice of the Islamic Emirate**, Kabul: Serial No. 795, [in Persian].
- _____ (2001), "Decree of the Official of the Islamic Emirate of Afghanistan on the Non-Engraving of Photos of Animals and Crosses and holy words in the Country's Products and Industry", **Official Gazette of the Ministry of Justice of the Islamic Emirate**, Kabul: Serial No. 799, [in Persian].
- _____ (2001), "Message from the Official of the Islamic Emirate of Afghanistan Regarding Non-Consumption at Parties to the Ministry of Justice and the Prohibition of Evil", **Official Gazette of the Ministry of Justice of the Islamic Emirate**, Kabul: Serial No. 799, [in Persian].
- Abdul Baqi, Misbahullah (2006), **Afghanistan After 11 September**, Translated by Abdul Sabur Fakhri, Kabul: Resalat Publications, [in Persian].
- Abdullah Khani, Ali (2011), **Terrorism Studies**, Second Edition, Tehran: Abrar, [in Persian].
- Andishmand, Mohammad Ikram (2005), **USA in Afghanistan**, Kabul: Maiwand, [in Persian].
- Andishmand, Mohammad Ikram (2007), **We and Pakistan**, Kabul: Peyman, [in Persian].
- Andishmand, Mohammad Ikram (2013), **Islamic Movement of Afghanistan; Mojahedin Government, Emirate of Taliban and Islamic Republic**, Kabul: Saeed, [in Persian].
- Ansari, Khajeh Bashir Ahmad (2006), **Afghanistan in Oil Fire**, Seventh Edition, Kabul: Maiwand, [in Persian].
- Ansari, Khajeh Bashir Ahmad (2012), **The Religion of the Taliban**, Kabul: Saeed Publications, [in Persian].
- Arian, Abdul Ghayyur (2000), **Osama, Afghanistan and the World**, Kabul: dar-alnashre, [in Persian].
- Atai, Mohammad Ibrahim (2004), **A Brief Look at the Contemporary History of Afghanistan**, Translated by Jamil-ur-Rehman Kamgar, Kabul: Maiwand, [in Persian].
- Clark, Barry (2017), **Comparative Political Economy**, Translated by Abbas Hatami, third edition, Tehran: Kavir, [in Persian].
- Dehbashi, Hossein (2000), **Afghanistan, Days of the Fall**, Tehran: Naqsh-e jahan-e honar, [in Persian].

- Durandish, Lal Mohammad (2017), **The Taliban and Political Rationality**, Kabul: Saeed, [in Persian].
- Export Value Index (2000=100), (2020), **World Statistics**, Available at: <https://world-statistics.org/index-res.php?code=TX.VAL.MRCH.XD.WD?name=Export%20value%20index%20%282000%20=%20100%29#top-result>, (Accessed on: 22/6/2022).
- Felbab-Brown, Vanda (2009), "Narco-belligerents Across the Globe: Lessons from Colombia for Afghanistan?" **Brookings**, Available at: <https://www.brookings.edu/articles/narco-belligerents-across-the-globe-lessons-from-colombia-for-afghanistan/> (Accessed on: 20/6/ 2022).
- Felbab-Brown, Vanda (2021), "Pipe Dreams: The Taliban and Drugs from the 1990s into Its New Regime", **Small Wars Manual**, Available at: <https://smallwarsjournal.com/jrnl/art/pipe-dreams-taliban-and-drugs-1990s-its-new-regime>, (Accessed on: 22/6/ 2022).
- Giustozzi, Antonio (2009), **Decoding the New Taliban: Insights from the Afghan Field**, Columbia: Columbia University Press.
- Griffin, Michael (2001), **Reaping the Whirlwind**, London: Pluto Press.
- Haj Bababaei, Mohammad Reza (2003), **Mullah Omar Laws (Collection of Taliban Laws and Regulations in Afghanistan)**, Tehran: Negah Eimroz, [in Persian].
- Hatami, Abbas and Fatemeh Rezaei (2019), "Comparative Analysis of Al-Qaeda and ISIS Financing Methods; An Approach to the Political Economy of Terrorism", **International Political Economy Studies**, Vol. 2, No. 2, pp. 475-501, (doi: 10.22126/IPES.2020.4619.1186), [in Persian].
- Historical Data Graphs (2020), **Indexmundi**, Available at: <https://www.indexmundi.com/g/g.aspx?v=89&c=af&l=en>, (Accessed on: 20/6/2022).
- Historical Data Graphs per Year (2020), **Indexmundi**, Available at: <https://www.indexmundi.com/g/g.aspx?v=74&c=af&l=en>, (Accessed on: 25/6/2022).
- Human Development Report 2016, (2016), **UNDP**, Available at: https://hdr.undp.org/sites/default/files/HDR2016_EN_Overview_Web.pdf (Accessed on: 20/5/2022).
- Jones, Seth G (2007), **Pakistan's Dangerous Game**, New York: New York University.
- Mahdavi, Jafar (2015), **Political Sociology of the Taliban**, Kabul: Saeed Publications, [in Persian].
- Mahrrough, Fatima (2015), "Political Economy of Terrorism: The Case of ISIS" **Foreign Relations Quarterly**, Vol. 7, No. 4, pp. 119-152, Available at: http://frqjournal.csr.ir/article_123691.html, (Accessed on: 28/6/2022), [in Persian].

- Mojdah, Vahid (2002), **Afghanistan Under Five Years of Taliban Sovereignty**, Second Edition, Tehran: Ney Publishing, [in Persian].
- Nogorani, Hossein Dori (2012), "Political Economy of Terrorism: Concepts, Basic Axis and Empirical Studies", **Security horizons**, Vol. 5, No. 16, pp. 105-134, Available at: https://ps.ihu.ac.ir/article_200415_bade2ffd4feb8b946b0e7e5ef52ace89, (Accessed on: 2/5/2022), [in Persian].
- Nojum, Neamatollah (2002), **The Rise of the Taliban in Afghanistan: Mass Mobilization, Civil War and the Future of the Region**, New York: Palgrave.
- Pahlavan, Genghis (2015), **Afghanistan, the Age of Mujahideen and the Rise of the Taliban**, Third Edition, Kabul: Sarwar Saadat, [in Persian].
- Rahman, Tariq (1995), "Pashto Language and Identity Formation in Pakistan", **Contemporary South Asia**, Vol. 4, No 2, pp. 151-170, (doi: 10.1080/09584939508719759).
- Rashid, Ahmad (2008), **The Taliban, Islam, Oil, and the New Great Game in Central Asia**, Translated by Abdul Wadud Zafari, Kabul: Maiwand Publications, [in Persian].
- Rubin, Barnett (1995), **The Search for Peace in Afghanistan**, New Haven: Yale University Press.
- Sajjadi, Abdul Qayyum (2009), **The Discourse of Globalization and Political Islam in Post-Taliban Afghanistan**, Qom: Mofid University Press, [in Persian].
- Sajjadi, Abdul Qayyum (2016), **Political Sociology of Afghanistan**, Second Edition, Kabul: Khatam al-Nabin University Press, [in Persian].
- Schneider, Friedrich and Tilman Bruck and Daniel Meirrieks (2011), **The Economics of Terrorism and Counter-Terrorism: A Survey (Part II)**: Berlin: German Institute for Economic Research.
- Shafiee, Nozar (2010), Reproduction of Power in Afghanistan: An Account of Taliban's Rising Power, **Central Eurasia Studies**, Vol. 3, No. 2, pp.107-118, Available at https://jcep.ut.ac.ir/article_20465_f9a132ccfb7d43a2d55f2b32d8fe5251.pdf?lang=en (Accessed on: 29/7/2023), [in Persian].
- Sinaee, Vahid and Ali Sadegh Akbari (2014), The Effects of Jamiat-ul-Ulama –Islam in Pakistan on Taliban in Afghanistan, **Central Eurasia Studies**, Vol. 7, No. 1, pp. 101-120, (doi: 10.22059/jcep.2014.51758), [in Persian]